

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата юридичних наук, доцента,

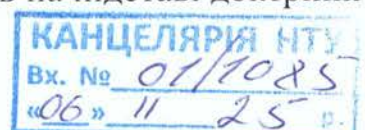
Бадиди Андріанни Юрїївни

на дисертаційну роботу Чекарьова Євгена Володимировича

**«Механізм реалізації рішень Європейського Суду з прав людини в сфері
кримінальної юстиції України»,**

**представлену до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність обраної теми. Процес розвитку українського законодавства характеризується активним впровадженням стандартів, сформованих у практиці Європейського суду з прав людини. У межах цього процесу можна виокремити кілька основних напрямів реалізації рішень Європейського суду з прав людини, кожен з яких має власну динаміку розвитку та супроводжується певними фундаментальними суперечностями: 1. Застосування практики Європейського суду з прав людини українськими судами. Після імплементації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод було розроблено і прийнято Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». У відповідності до статті 17 наведеного вище Закону, суди України мають застосовувати практику Європейського суду з прав людини як джерело права. Однак, в практичній площині, має місце істотна різноманітність при застосуванні практики Європейського суду з прав людини в кримінальному судочинстві. 2. Застосування доктрин ЄСПЛ для всіх зацікавлених осіб. Суперечність з'являється коли вирок вже винесено, а з часом з'являється релевантна практика ЄСПЛ, що може покращити стан засудженого. Застосування норми міжнародного договору чи практики ЄСПЛ для всіх зацікавлених осіб отримала назву «ефект Erga Omnes». Квінтесенцією проблеми є відсутність можливості застосування практики Європейського суду з прав людини Erga Omnes, тобто перегляду вироків на підставі доктрини

Європейського Суду з прав людини, ухвалених уже після їх винесення. 3. Додаткові заходи індивідуального характеру. Виконання конкретних рішень Європейського суду з прав людини в Україні реалізується шляхом застосування індивідуальних і загальних заходів, спрямованих на усунення порушень, установлених Судом, та запобігання їх повторенню. Реалізація вказаних заходів залежить зокрема від функціонування судових механізмів. У цьому контексті завданням Верховного Суду України є відновлення попереднього юридичного стану особи. Але в кримінальному праві відновлення попереднього юридичного стану особи, з огляду на відсутність конкретних вказівок Європейського суду з прав людини, є вкрай неоднозначним завданням. Оскільки чинне законодавство не визначає критеріїв, що впливають на прийняття відповідних рішень, питання їх вирішення, як правило, ґрунтується на логічному тлумаченні, яке впливає з усталеної практики Верховного Суду. Окремі судді Верховного Суду, розглядаючи справи щодо перегляду вироків за виключними обставинами на підставі рішень Європейського суду з прав людини, демонструють недостатнє розуміння сутності цих рішень, їх значення для відновлення попереднього юридичного стану особи та наслідків, яких має досягти перегляд. 4. Заходи загального характеру. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» передбачає впровадження державою системи загальних заходів, спрямованих на вирішення системних проблем національного законодавства, на які вказує Європейський суд з прав людини в своїх рішеннях. Такі заходи передбачають внесення змін в національне законодавство для недопущення порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в подальшому. Однак на практиці реалізація таких заходів відбувається повільно, що призводить до колізій між практикою Європейського суду з прав людини і національним законодавством. Хоча правовий механізм виплати сатисфакції регламентований українським законодавством, залишаються проблеми із своєчасністю та повнотою виконання фінансових зобов'язань держави, що

також впливає на ефективність виконання рішень Суду. 5. Виконання тимчасових заходів. Правило 39 регламенту Європейського суду з прав людини надає Суду повноваження «вказувати» державі на необхідність виконання тимчасових заходів. Однак національним законодавством України взагалі не врегульовано порядок і механізм виконання вказівок Європейського суду з прав людини щодо таких заходів. Так само відсутні норми, які б визначали компетентний орган, процедуру та строки реалізації відповідних рішень.

Неврегульованість цього питання призводить до колізії між національним правом і практикою Європейського суду з прав людини, особливо у справах, де Суд зобов'язує державу вжити негайних заходів для запобігання порушенню прав людини. Законодавець, як правило, не поспішає впроваджувати зміни до національного законодавства, щоб забезпечити його відповідність практиці Європейського суду з прав людини, унаслідок чого виникає системна невідповідність між практикою Суду та правовими нормами України.

Всебічне дослідження механізму застосування практики та виконання рішень Європейського суду з прав людини у сфері кримінальної юстиції України, а також розробка пропозицій щодо вдосконалення механізму реалізації рішень Європейського суду з прав людини в Україні зумовили вибір теми дисертаційної роботи, її мети й завдань та обумовили її актуальність.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових результатів

Сформульовані в дисертації наукові положення і висновки є достатньо обґрунтованими. Вони були отримані шляхом опрацювання наукових джерел, в яких досліджено механізм застосування практики та виконання рішень Європейського суду з прав людини у сфері кримінальної юстиції України.

Аналіз змісту роботи свідчить про те, що дисертація являє собою науково завершену роботу, вирішено поставлені наукові задачі та досягнуто сформульовану мету дослідження.

Високий рівень вірогідності та наукової обґрунтованості результатів виконаного дослідження забезпечено використанням значного обсягу літературних джерел, нормативних актів, що складають 259 найменувань, узагальнених практичних матеріалів.

Використані в роботі загальнонаукові та спеціально-наукові методи дослідження (структурно-системного, логічного й порівняльного аналізу) дали змогу проаналізувати відповідну нормативно-правову базу України та міжнародно-правові акти у досліджуваній сфері. Це дозволило дисертантові сформулювати низку важливих наукових положень, висновків та рекомендацій.

У висновках дисертантом викладено наукові обґрунтовані положення щодо вдосконалення механізму реалізації рішень Європейського суду з прав людини в Україні.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розробці нормативних актів саме з урахуванням оптимального балансу між вимогами доктрин, сформованих Європейським судом з прав людини та національними правовими нормами. Це дослідження націлене на гармонізацію міжнародних стандартів із національними правовими реаліями, що є важливим для ефективного впровадження рішень ЄСПЛ в українську правову систему.

Основні наукові результати, які характеризують новизну виконаного дослідження, полягають у такому:

вперше:

- запропоновано нормативні шляхи удосконалення механізму застосування судами практики ЄСПЛ;
- надано пропозиції щодо нормативного врегулювання застосування рішень ЄСПЛ *Erga Omnes*;
- розроблено варіанти впровадження додаткових заходів індивідуального характеру;
- надано пропозиції щодо удосконалення правового регулювання заходів загального характеру;
- розроблено механізм виконання тимчасових заходів;

- запропоновано нормативні шляхи вирішення колізій між практикою Європейського суду з прав людини і національним законодавством.

удосконалено:

- підходи до класифікації засобів реалізації рішень ЄСПЛ;
- концепцію ефекту Erga Omnes щодо прецедентів ЄСПЛ;
- концептуальні напрацювання щодо обов'язковості виконання тимчасових заходів;

дістали подальшого розвитку:

- аргументація щодо необхідності реформування механізму реалізації рішень ЄСПЛ;
- положення щодо визнання практики ЄСПЛ джерелом права;
- концепція співвідношення прецеденту ЄСПЛ, практики ЄСПЛ і доктрин ЄСПЛ;
- теоретичні положення щодо балансу між національними правом і практикою ЄСПЛ;
- концепція ролі Конституційного Суду в механізмі реалізації рішень Європейського Суду з прав людини.

Значення результатів дослідження для науки та практики полягає у тому, що обґрунтовані в ході дисертаційного дослідження положення, висновки і пропозиції можуть бути використані у:

- науково-дослідній роботі – сформульовані в дослідженні висновки можуть бути використані для подальшого дослідження механізму реалізації рішень ЄСПЛ;

- у правотворчості - результатом дослідження є проекти Законів, що можуть бути винесені на розгляд парламенту;

- правозастосовній практиці – дослідження може бути використано судами для підвищення ефективності застосування практики Європейського Суду з прав людини;

- освітньому процесі – викладені в цьому дослідженні, можуть бути

використані в процесі підготовки методичних матеріалів, навчальних посібників за дисциплінами, які вивчають прецедентне право Європейського Суду з прав людини.

Відображення результатів дисертаційного дослідження.

Зміст дисертаційного дослідження повною мірою відображений у 6 наукових працях дисертанта, опублікованих у збірниках праць, визнаних МОН України як фахових, а також представлений автором у доповідях на шести наукових конференціях.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в роботі, досить повно викладені в опублікованих автором наукових статтях, тезах доповідей на конференціях. Дисертацію оформлено відповідно до встановлених МОН України вимог.

Разом з тим, у роботі можна виокремити **певні дискусійні моменти**:

1. В тексті дисертації аспірант наводить думку д.ю.н. Ганни Миколаївни Собко про необхідність впровадження відповідальності суддів у разі встановлення Європейським Судом з прав людини порушення статті 6 Конвенції і подальшої виплати державою відповідної компенсації (стор. 53). Водночас автор не висловив власної позиції щодо наведеної пропозиції. Питання про необхідність притягнення суддів до відповідальності є вкрай дискусійним, адже юридична відповідальність є одним із найдієвіших важелів впливу на незалежність судової влади та запобігання порушенням. Тому дослідження цієї проблеми слід розглядати як один із важливих елементів дослідження механізму реалізації рішень ЄСПЛ.

2. Протокол № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачає право Верховного Суду звертатися до Європейського Суду з прав людини щодо надання консультативних висновків з принципових питань, які стосуються тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією. 21 серпня 2025 року Верховний Суд уперше в історії України звернувся до ЄСПЛ за консультативним висновком. Наведена вище норма виконує функцію механізму превенції порушень державою

Конвенції, оскільки дозволяє забезпечити їх запобігання на етапі застосування національного законодавства.

3. Аспірант зазначає, що ключовою теоретичною проблемою є необхідність вирішення колізій між практикою Європейського суду з прав людини і національним законодавством. На думку автора, законодавство потребує механізму врегулювання таких колізій на рівні Конституційного Суду України (див. стор. 162). Водночас в Україні вже існує можливість вирішення окремих колізій шляхом ухвалення Верховним Судом рішень у зразкових справах.

Отже, окремі наукові положення, викладені у дисертації, потребують подальшого розроблення й уточнення. Це, однак, не зменшує загальної наукової цінності проведеного дослідження. Робота має вагомe теоретичне і практичне значення, містить нові наукові положення, які формують сучасні підходи до розв'язання досліджуваної проблеми та сприяють механізму реалізації рішень Європейського суду з прав людини у національному праві.

Наведені вище зауваження стосуються дискусійних питань, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, яке має науково-теоретичне і практичне значення, містить наукові положення, що містять нові підходи до вирішення конкретної наукової проблеми і сприяють удосконаленню досліджуваного питання.

Всі наведені зауваження стосуються в першу чергу подальшої наукової діяльності здобувача.

На підставі викладеного можна зробити наступний **в и с н о в о к**:

Таким чином, за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Чекарьова Євгена Володимировича на тему «Механізм реалізації рішень Європейського Суду з прав людини в сфері кримінальної юстиції України» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України

від 23 березня 2016 року № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44, Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, Вимогам до оформлення дисертації, затв. Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40, що висуваються до дисертації на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Андріанна Бадида

